

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОВОЛОДІННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПРОЦЕДУРОЮ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Успішність професійної діяльності сучасного вчителя значною мірою залежить від того, чи здатний він правильно спрогнозувати подальший розвиток кожного школяра на основі вивчення його індивідуальних особливостей та організувати найбільш сприятливі педагогічні умови для цього. Тому оволодіння студентами педагогічних навчальних закладів технологією педагогічного прогнозування є важливим складником їхньої фахової підготовки. В останні десятиріччя проблема педагогічного прогнозування традиційно знаходилася в центрі уваги фахівців з різних наукових галузей: філософії, соціології, психології, педагогіки, однак у зв'язку з інтенсивними змінами, що відбуваються сьогодні в суспільстві, інтерес до неї з боку науковців значно зріс. Теоретико-методологічні основи проблеми педагогічного прогнозування розкрито в дослідженнях Б. Гершунського, В. Загвязинського, І. Ісаєва, О. Міщенко, В. Сластьоніна, І. Слободчикова, Н. Соколової, Я. Турбовського, Є. Шиянова, В. Якуніна. Специфіку діагностичної діяльності як одного з видів педагогічної діяльності схарактеризовано в дослідженнях І. Бестужевої-Лади, Т. Димової, Н. Кузьміної, М. Міронової, М. Севасюк, Є. Серкова, В. Симоненка, І. Харламова, О. Щербакова. Різні класифікації прогностичних умінь представлено у працях А. Акі-мової, Д. Богоявленської, С. Єлканова та ін. Зміст технології педагогічного прогнозування висвітлено в роботах О. Лазарева, І. Ліпського, Л. Мойсєєвої, О. Петрової, Л. Ре-гуш та ін. Однак, як свідчить аналіз наукових праць з обраної тематики й результатів підготовки студентів у педагогічних ВНЗ, переважна більшість майбутніх учителів не володіє технологією педагогічного прогнозування на гідному рівні, що зумовлює необхідність проведення спеціального дослідження для вирішення визначеної проблеми на теоретичному та практичному рівнях.

Завданнями дослідження є розкриття ролі та змісту педагогічного прогнозування, визначення основних принципів і етапів здійснення процедури педагогічного прогнозування, обґрунтування педагогічних умов забезпечення оволодіння майбутніми вчителями цією процедурою.

Як зазначають науковці (Б. Гершунський, І. Ісаєв, І. Ліпський, О. Міщенко, В. Сластьонін, Є. Шиянов), педагогічне прогнозування пов'язане з отриманням випередженої інформації про об'єкт дослідження та визначенням можливих перспектив його подальшого розвитку. Залежно від поставлених цілей, процедура педагогічного прогнозування може спрямовуватися на дослідження таких параметрів: 1) *цілей і завдань педагогічного об'єкта*, перспективи розвитку якого вивчаються (в такому випадку предметом прогнозування є педагогічні потреби, умови й тенденції подальших змін визначеного об'єкта, які в сукупності складають причинно-наслідкову частину прогнозування); 2) *зміст педагогічного об'єкта*, що досліджується у прогностичному плані (предметом діагностування такого виду є педагогічні факти, що складають зміст цього об'єкта, його структуру й функції, в поєднанні вони відображають проблемну частину предмета прогнозування); 3) *критеріїв оцінки й верифікації об'єкта* (при цьому предметом прогнозування виступає імовірність та терміни реалізації педагогічного прогнозу, а їх сукупність формує оціночну частину предмета прогнозування); 4) *методів і форм прогнозу* (в цьому випадку предметом прогнозування є шляхи й ресурси, які складають ресурсну частину предмета прогнозування). Отримана прогностична інформація, залежно від її характеру, може використовуватися для уточнення поставлених педагогічних цілей, розширення знань про певний педагогічний об'єкт, поповнення загального масиву інформації для більш комплексного прогнозу, застосування її як критерію для визначення правильності окремих педагогічних рішень, висунення нових гіпотез тощо.

Результатом прогнозування є педагогічний прогноз як формування певного ймовірного судження про стан об'єкта педагогічної практики в майбутньому або визначення перспектив розвитку педагогічного об'єкта, переважно з відображенням певних кількісних оцінок і термінів його змін. Причому, на думку вчених, у процесі розроблення прогнозу з певного питання вчитель має передбачити визначення не менш трьох різних перспектив у розвитку об'єкта, наприклад оптимальну (найкращу з можливих), песимістичну (негативну) й нейтральну (коли взагалі не спостерігаються суттєві зміни об'єкта), однак він має обов'язково виключити безнадійний прогноз, який є несумісним з ідеями гуманістичної педагогіки. Орієнтуючись у постановці цілей все ж таки на оптимістичний характер педагогічної діагностики, вчитель має водночас добре продумати подальшу систему своїх дій і для інших перспектив розвитку педагогічного об'єкта.

Значимо, що науковцями визначаються різні види діагностування. Так, за часовими характеристиками виділяється оперативне, тактичне і стратегічне прогнозування. Наприклад, змістом оперативного прогнозу може бути завбачення можливих дій учасників навчально-виховного процесу, тактичного – передбачення спрямованості їхньої взаємодії, а перспективного – визначення провідних тенденцій розвитку освітнього процесу. Виокремлюють також пошукове й нормативне прогнозування. Прогнозування першого виду спрямоване на визначення майбутнього стану досліджуваного об'єкта, що відбувається на основі вивчення логіки його розвитку та впливу на нього зовнішніх факторів. Прогнозування другого виду орієнтоване на заданий стан об'єкта перетворення й пов'язано з знаходженням оптимальних шляхів забезпечення об'єктом запланованого стану, тобто висуненням певних гіпотез про способи вирішення поставлених педагогічних завдань і вибору найкращих із них. Зрозуміло, що для успішного планування майбутньої педагогічної взаємодії вчитель має поєднувати прийоми пошукового й нормативного прогнозування.

Важливо також зауважити, що прогнозування в роботі вчителя тісно пов'язано з процедурою цілепокладання, адже мета є відображенням змодельованого результату майбутньої діяльності, котрий виступає в його свідомості як проєкт певних кількісних і якісних змін певного педагогічного об'єкта. Це дає підставу говорити про те, що педагогічне прогнозування дає змогу конкретизувати педагогічні цілі та трансформувати їх у систему діагностично сформульованих педагогічних задач. Як результат науково обґрунтованого прогнозування, педагогічні завдання інтегрують в собі мотиваційну, змістовну й операційні аспекти діяльності вчителів і учнів [1; 2; 4].

Як підкреслює Я. Турбовський, у процесі здійснення прогностичної діяльності вчителям слід дотримуватися таких керівних положень: 1) принципу понятійно-термінологічної однорідності й точності, що вимагає упорядкування використаної термінології й чіткого визначення сутності та особливостей об'єкта прогнозування; 2) принципу цілісного розгляду об'єкта педагогічного прогнозування на основі комплексного підходу до прогностичного вивчення всіх складників навчально-виховної системи; 3) принципу неперервності педагогічного прогнозування, результати якого є підґрунтям для прийняття рішень у навчально-виховній роботі зі школярами; 4) принципу варіативності прогнозування, що передбачає осмислення всіх можливих варіантів прогнозу; 5) принципу колективності у розробленні прогностичних рекомендацій і прийнятті відповідних управлінських рішень; 6) принципу ретельного вивчення й теоретичного осмислення накопиченого педагогічного досвіду, без чого неможливо забезпечити глибокий аналіз тенденцій розвитку дослідженого педагогічного об'єкта [5].

Значимо також, що у процесі формулювання прогнозу важливо не тільки враховувати місце й роль визначеного педагогічного об'єкта в загальному комплексі інших педагогічних явищ і процесів, але і його положення в системі причинно-наслідкових зв'язків, оскільки без цього неможливо правильно визначити тенденції його подальшого розвитку. У процесі прогностичної діяльності педагогам слід також з'ясувати міру сталості установлених тенденцій. На думку вчених, ця сталість характеризується: 1) строком розвитку об'єкта спостереження до моменту прогнозування; 2) природою самого об'єкта; 3) ступенем перетворювального впливу на нього зовнішніх умов, які діють під час здійснення прогнозування та в наступному за цим моментом часі.

У науковій літературі також указується, що сталість тенденцій розвитку досліджуваного об'єкта може мати статичний і динамічний характер. Статична сталість має низьку рухомість зовнішніх форм свого існування (таким прикладом є

наявність у дітей певних симпатій та антипатій до інших людей). Динамічна сталість відображає легку змінність зовнішньої форми існування педагогічного об'єкта на тлі збереження його внутрішньої природи (наприклад, мотиви поведінки, зміна партнерів у спілкуванні тощо).

На основі аналізу наукової літератури ми дійшли висновку, що процедура педагогічного прогнозування вчителя включає такі основні етапи: 1) визначення об'єкта дослідження і його параметрів прогнозу, обрання наукового-педагогічного інструментарію для здійснення прогнозування; 2) проведення всебічного аналізу місця і взаємозв'язків досліджуваного об'єкта з іншими компонентами педагогічної системи, його первісного стану за обраними параметрами; 3) висунення різних варіантів прогнозу щодо подальших тенденцій розвитку зазначеного об'єкта й розробка різних планів дій, які можуть за необхідністю впроваджуватися у практичну діяльність з метою стимулювання бажаних змін і коригування небажаних проявів у розвитку об'єкта.

Для забезпечення оволодіння майбутніми вчителями визначеної процедури педагогічного прогнозування було визначено й реалізовано на практиці такі умови: 1) проведення зі студентами спеціальної роз'яснювальної роботи з метою розкриття їм сутності та значення прогнозування в роботі вчителя, ознайомлення з визначеною вище процедурою педагогічного прогнозування й методами її реалізації; 2) організація для майбутніх учителів різноманітних тренінгів, ділових ігор, практичних занять, на яких розв'язувалися завдання прогностичного характеру, та інших педагогічних заходів, які дозволяють забезпечити формування в них необхідних умінь використовувати зазначену процедуру в умовах, максимально наближених до реальної професійної діяльності (під час розробки вказаних завдань враховувалися поради Л. Регуш, відповідно до яких питання для завдань такого типу мають бути спрямовані на побудову прогнозу у вигляді розкриття причинно-наслідкових зв'язків, а умови завдань мати всі необхідні, але не завжди достатні дані для побудови прогнозу [3]); 3) залучення студентів під час проходження педагогічної практики до виконання системи розроблених завдань практичного характеру, зорієнтованих на прогнозування особистісного розвитку учнів, тенденцій розвитку педагогічного процесу та інших педагогічних об'єктів за допомогою визначеної вище процедурою. Результати виконаних завдань майбутні вчителі відображали в особистих щоденниках, в яких фіксувався хід практики та власні доробки у процесі її проходження. Наприкінці педагогічної практики студенти обговорювали з класними керівниками та вчителями-предметниками підготовлені дані прогнозування з метою визначення їхньої думки щодо правильності прогнозів. Після закінчення практики запропоновані рішення завдань презентувалися ними на семінарських і практичних заняттях з психолого-педагогічних дисциплін, виступаючи об'єктом спільного обговорення з іншими членами групами.

Реалізація зазначених умов дозволяла забезпечити оволодіння студентами процедурою педагогічного прогнозування, сформувати в них і закріпити у практичній діяльності необхідні для професійної діяльності знання та вміння прогностичного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гершунский Б.С.* Образовательно-педагогическая прогностика: теория, методология, практика / Б. С. Гершунский. – М.: Флинта", 2003 – 200 с.
2. *Липский И. А.* Социальная педагогика : методологический анализ/ И. А. Липский. – М. : ТЦ Сфера, 2004. – 320 с.
3. *Регуш Л. А.* Развитие способности к прогнозированию педагогических явлений у студентов пединститута / Л. А. Регуш // Вопросы психологии. – 1985. – № 1. – С. 94-102.
4. *Сластенин В.А.* Педагогика : учебн. пособ. / [В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов]. – М. : Школа-Пресс, 1997. – 512 с.
5. *Турбовской Я.С.* Основные подходы к решению проблемы прогнозирования в педагогике / Я.С. Турбовской // Использование данных педагогического диагностирования в обосновании стратегии развития образования : метод. пособ. – М. : ИТРИМИО РАО, 1994. – С. 6-20.

Подано до редакції 14.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті висвітлено роль і зміст педагогічного прогнозування, яке пов'язане з отриманням випереджальної інформації про об'єкт вивчення й визначенням можливих перспектив його подальшого розвитку. Доведено, що прогнозування є важливим складником професійної діяльності вчителя. Визначено основні принципи й етапи здійснення процедури педагогічного прогнозування, конкретизовано, що ця процедура може спрямовуватися на дослідження таких параметрів: цілей і завдань, змісту, критеріїв оцінки й верифікації педагогічного об'єкта, а також методів і форм здійснення прогнозу. Обґрунтовано педагогічні умови забезпечення оволодіння майбутніми вчителями цією процедурою.

Ключові слова: педагогічні умови, майбутні вчителі, види педагогічного прогнозування, процедура прогнозування, педагогічний прогноз.

О.С. Кабанская ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОВЛАДЕНИЯ БУДУЩИМИ УЧИТЕЛЯМИ ПРОЦЕДУРОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ РЕЗЮМЕ

Автором статьи освещены роль и содержание педагогического прогнозирования, связанного с получением опережающей информации об объекте изучения и определением возможных путей его дальнейшего развития. Доказано, что прогнозирование является важной составляющей профессиональной деятельности учителя. Определены основные принципы и этапы осуществления процедуры педагогического прогнозирования, конкретизировано, что она может направляться на исследование целей и задач, содержания, критериев оценивания и верификацию объекта, а также методов и форм реализации прогноза. Обоснованы педагогические условия обеспечения овладения будущими учителями указанной процедурой.

Ключевые слова: педагогические условия, будущие учителя, виды педагогического прогнозирования, процедура прогнозирования, педагогический прогноз.

О.С. Kabanska PEDAGOGICAL CONDITIONS OF MASTERING PEDAGOGICAL PREDICTION PROCEDURE BY FUTURE TEACHERS

SUMMARY

The author highlights the role and contents of pedagogical prediction connected with obtaining of anticipatory information about the object of study and ascertaining possible ways of this object's future development. It is proved that prediction is an important component of teacher's professional activity. The author ascertains some main principles and stages of realizing the procedure of pedagogical prediction; states that it can be directed at investigation of aims, contents, estimation criterions,

object verification, as well as methods and forms of realizing prediction; substantiates some pedagogical conditions of mastering pedagogical prediction procedure by future teachers.

Keywords: pedagogical conditions, future teachers, kinds of pedagogical prediction, prediction procedure, pedagogical prediction.
